

ČLANCI

Crkveni glazbenik kao ideolog*

Tomo Đurović, Zagreb

Ideolog je nosilac, branitelj i promicatelj određene ideologije. Riječ ideologija je nastala od dvije grčke riječi: idea, što znači vid, lice, oblik, izraz, osnova, predodžba... i riječi logos, što znači riječ, govor. Ideologija je, prema tome, sistem ideja, predodžbi, pojmova. O čemu? Nećemo raspravljati o religioznoj ideologiji, političkoj, ekonomskoj, socijalnoj..., nego o ideologiji crkvene glazbe i o crkvenom glazbeniku kao ideologu, tj. o crkvenom glazbeniku kao *nosiocu, branitelju i promicatelju* pozitivnih normi liturgijske glazbe. Da li je o tome danas, ovdje na ovom tečaju uopće potrebno govoriti? Poznajemo li mi te pozitivne norme liturgijske glazbe dovoljno, njihovu vrijednost i važnost u primjeni? Mislim, da samo onaj crkveni glazbenik, koji je upoznat s jasnim načelima crkvene glazbe može znati kako da postupi u raznim okolnostima. Može, ako hoće! No, ima crkvenih glazbenika koji govore o liturgijskoj glazbi, a sami se ne drže normi liturgijske glazbe. To su loši ideolozi, jer neupućenima, naročito mladima, pokazuju svojim primjerom krivi put. A koji je pravi put? Pokušat ću vam nanizati u ovom izlaganju nekoliko misli, da o njima raspravimo u diskusiji, ali i da o njima kasnije razmišljate, međusobno razgovarate i konačno nešto i zaključite o smjeru svojega budućeg djelovanja. Što sam rekao? — budućeg djelovanja? Da, mi često analiziramo ono što je bilo, što je prošlo, da bismo isplanirali ono što će biti, a ne vidimo ono što jest. A živimo u ovom vremenu, *danas*. Sadašnjost nam je dana da svoje talente razvijemo i u ovom vremenu da ih adekvatno primijenimo. Nemojte, vi ideolozi crkvene glazbe, čekati budućnost, primijenite svoje znanje i sposobnosti danas, sada, odmah, a kao pravi ideolozi usavršujte i upotpunjujte, osvježujte svoje glazbeno znanje, ne samo učenjem, proučavanjem, sviranjem, nego i razmišljanjem. *Kontaktirajte s drugima* i ne samo sebi ravnima, nego i s onima, koji su u znanju, sposobnosti, inteligenciji, umjetnosti puno viši od vas. Još je stari kineski filozof Chuang Tzu rekao da »stvaranje pripada onima koji su na višem položaju (danas možemo reći: onima koji su duhovno superiorniji), a pojedinosti onima koji su na nižem (misli na nižem položaju, odnosno stu-

pnju znanja, sposobnosti, umijeća). Ključne odluke donosi vladar, sitnice provode njegovi ministri.« No, ne zaboravite da se i od sitnica sastoji naš život. Točno je da samo onaj koji ima može i vama dati. Ali i obratno, ako vi nemate, ne možete drugima dati. A što bi vi, crkveni glazbenici, kao ideolozi trebali drugima dati? Jeste li o tome ikada razmišljali? Vi, koji biste trebali biti *apostoli* crkvene, liturgijske glazbe! Oduševljava li vas ta prava liturgijska glazba, a oduševljavate li vi i druge za tu pozitivnu liturgijsku glazbu?

Dobar crkveni glazbenik živi kao crkveni glazbenik *svuda*, a ne samo u crkvi: i na ulici, i u polju, i u vlaku, i na izletu, i u školi, i u svom domu, i u samostanu... — bilo gdje. Uočava i asimilira sve što mu može pomoći u crkvenoj glazbi. Vrijednost mu nije određena notama koje je nagomilao oko sebe (premda je i to potrebno), već onim što nosi u sebi: znanjem, umijećem, produhovljenošću i finoćom glazbenog osjećaja, onim što je *donio sobom na župu i razvio u sebi*. Zna li da se prednost i bit jakih ljudi, velikih ideologa sastoji u tome što oni mogu postaviti velika i odlučna pitanja te prema njima jasno zauzeti stav? Slabići uvijek moraju odlučivati između alternativa koje nisu njihove. Bonhoeffer je rekao da neobrazovani ljudi mogu veoma teško nešto objektivno odlučiti, za njih su presudne više-manje slučajne i sporedne okolnosti. I crkveni glazbenik treba puno učiti da bi razlikovao objektivno od subjektivnog mišljenja. No, mnogi to nikada ne nauče. Davno je rekao naš Ivan Merz da umjetnik — crkveni glazbenik — »treba na intelektualan i intuitivan način pronaći i razlučiti neizmjerljivo fine niti, koje stvaraju od carstva *Istine, Dobrote i Ljepote* jednu čvrstu nerazdruživu cjelinu«. Ova tri elementa: istina, dobrotu i ljepota podsjećaju me na tri osnovna svojstva liturgijske glazbe koje je postavio sv. Pio X.: *sveta, umjetnička, općenita*. Dobar ideolog crkvene glazbe nikada ne zaboravlja ova osnovna svojstva. *Sveta*: bez naglašeno svjetovnih elemenata i u načinu komponiranja i u načinu izvođenja, jer nije namijenjena za svjetovnu upotrebu, za koncerte, zabave i razne prigode, nego za liturgiju. *Prava umjetnost i ljepota oblika*, jer inače ne može u slušaocima proizvesti onaj učinak koji je namijenjen liturgijskoj glazbi. *Općenita*, ali ne samo tako da ju svi narodi mogu izvoditi kao liturgijsku glazbu. Svaki narod ima pravo na svoja specifična narodna obilježja u liturgijskoj glazbi, ali ta obilježja trebaju

* Predavanje održano na tečaju za crkvene glazbenike na Institutu za crkvenu glazbu u Zagrebu 1983. g.

biti podvrgnuta *općim načelima* crkvene glazbe, tako da ne djeluje neugodno na nijednog pripadnika stranog naroda. (Kako bi se osjećao Španjolac slušajući u crkvi svoju svjetovnu narodnu popjvku »De colores« ili američki vojnik slušajući svoju vojničku koračnicu »John Brown« poznatu po pripjevku: »Glory, glory, alleluja«, ili susjed Mađžar slušajući jednu svoju plesnu melodiju koja se u našim krajevima pjeva na tekst: Andeo je Gospodnji ... itd.).

Ideolog je pozvan da ispravlja zablude, kao što su, primjerice, one koje je uočio sv. Pio X.: lakoća izvođenja, živi ritam ili »meni se to sviđa«. Kao što se velike istine ne zadržavaju u srcima mase, gomile i ne dolaze do izražaja dok dominiraju tričarije, tako ni velika glazba nije privlačna za primitivne i vulgarne uši. No, dajte im Glory, Cestu, Mi ćemo pobijediti itd. prihvatit će ih odmah. Gomila zvukova i riječi u primitivnom poretku, bez dublje logike cjeline, bez jasne poruke, bez ideje, bez dubine zdravog osjećaja. Ostaje samo neposrednost primitivnog djelovanja ritma i sladunjave melodije. Lakoća izvođenja skladbe ne opravdava nedostatak liturgijskog duha. Laka glazba je lako shvatljiva i često vrlo ritimična, ali ju u crkvi prihvaćaju oni koji nisu glazbeno odgojeni. Nikad u Crkvi nije bio kriterij za prosuđivanje skladbi da li su liturgijske ili ne to, da li se nekome sviđaju ili ne! Ni narodu, niti pojedincima ne smijemo povlađivati u stvarima koje nisu dobre, nego ih moramo odgajati i poučavati.

Već smo spomenuli starog kineskog filozofa Tzu-a koji je rekao: »Čovjek, koji zna da je glup nije naročito glup; onaj koji zna da je u zabludi nije u velikoj zabludi. Onaj koji je (primjerice u liturgijskoj glazbi — op. a.) u velikoj zabludi, nikad se je neće moći otestiti; velika budala nikad neće postati bistar. Ako trojica putuju, a jedan pogriješiti, možda će ipak stići na svoje odredište jer je pogreška u manjini, no ako pogriješe dvojica, onda oni neće uspjeti, jer je tada pogreška u većini. A što onda ako je čitav svijet u zabludi (za vas: župnik, kapelan, poglavarica, pjevači ..., op. a.). Ja, iako znam ispravan put, kako da ga ja vodim? Ako znam da ne mogu uspjeti, a ipak silom nastojim uspjeti, možda bi to bio samo daljnji izvor pogreška. Nije li bolje da odustanem od svoje namjere i više ne nastojim? Ali, ako ja ne nastojim, tko će?« Da, ako vi ne nastojite, tko će? Još ste samo vi ostali kao ideolozi, propagatori prave liturgijske glazbe.

Kažu, da treba srušiti staro, gradimo novo. Abnormalna sloboda — u zadnje vrijeme i u Crkvi — dopušta rušenje radi rušenja, neka nastane nešto novo. Takvi rušiooci starog i tobožnji stvaraoci novog, često mladi i neiskusni svećenici i mlade časne sestre, u liturgijskoj glazbi imaju svoju teologiju, ali i svoju teologiju: prerusavanje, stvaranje »novog« na bazi ponovnog rušenja već porušenog ili prepariranog. Zar su naši stari, kad su stvarali crkvene popjevke bili nekulturni? Ili se iza toga krije druga *svrha*, koju mladi možda nisu ni svjesni: postići nekakvu svoju afirmaciju uz eksponiranje sirovoga zvučnog materijala, često vrlo primitivno uz »raštimanu« gitaru i stereotipni ritam, bez osjećaja.

Ponegdje se stare dobre melodije ili čitave popjevke prekrajaju: drugačiji ritam, korigirana me-

lodija, novi tekst. Ne dovodi li to do glazbenih proturječnosti i nedosljednosti? Ne možemo novi tekst prikrpiti neadekvatnoj, bilo kakvoj postojećoj melodiji ili obratno, jer nastaje nesklad u odnosu između melodije i teksta. Možda ste i vi to radili? Prema čijim direktivama? Ako je ova kritika opravdana, zar ćete ustati protiv onoga što je istinito?

Određena pojava — rekao je Hegel — koja nešto znači ne predstavlja sebe i ono što je ona izvana, već nešto drugo. To drugo trebate u vašim sredinama uočiti. Kažu, ali uglavnom glazbeni stručnjaci, da novu glazbu treba shvatiti i da tu tzv. »dubinsku« glazbu ne mogu shvatiti oni koji su glupi i nesuvremeni. I nama, na Institutu za crkvenu glazbu u Zagrebu, kažu da smo konzervativni jer poštujemo zakone crkvene glazbe; jer se držimo suvremenih normi Vrhovnih Svećenika i normi prave umjetnosti. Zar je umjetnost »mucajuća« melodija ili mumljanje (kao opravdanje kažu da je to pratnja soliste) ili deranje uz zagušnu buku zvučnika? A što će biti sutra: možda promuklo urlanje u neurotičnom transu koje već zahvaća mlade u koncertnim dvoranama. Što vjernici nose poslije takve pjevane mise u svoje domove i u svoj život? Gdje je — u skladbama mnogih župskih pjesmarica koje su »samo za privatnu upotrebu« i koje niču poput epidemije određene bolesti — princip jedinstva u različitosti kao princip simetrije, gdje je ravnoteža u napetosti i opuštanju, gdje je suvislost, razumljivost, komunikativnost u izlaganju? A crkvena glazba bi morala biti potpuno komunikativna i meditativna. Mnogi još uvijek eksperimentiraju, iako je eksperimenat u liturgiji davno odbacio Pavao VI.

Gotovo svakodnevno niču nove tzv. skladbe mladih. Nije čudo, jer živimo u vijeku otkrića i senzacija koje vrlo brzo zastaraju iz jednostavnog razloga jer su bezvrijedne. Time smo dotakli i pitanje *vrijednosti*. Stav prema vrijednosti jedne ideje, skladbe, popijevke ne uključuje samo određeno znanje, nego i povjerenje u valjanost vrijednosti koja se može proživjeti, doživjeti, osjetiti. A to uključuje posjedovanje, uz znanje, i vjere — gdje prestaje znanje tamo ostaje samo vjera — vjera u ideale i vjera u vrhovno dobro, Stvoritelja svega, pa prema tome i Stvoritelja umjetničkih, estetskih glazbenih *zakonitosti*, koje egzistiraju u svakom čovjeku. Njih treba proučiti! Filozof Spranger ističe da je prihvaćanje *više prave vrijednosti* nasuprot zavodljivosti niže vrijednosti, ali koja je intenzivnije doživljena, moguće samo uzdizanjem čitave ličnosti, samostvaralačkim htijenjem.

Samom spoznajom (npr. zakona crkvene glazbe, smjernica, uputa, enciklika) ne dopire se do njihova *smisla*. Smisao se odnosi na vrijednost, a vrijednost mi određujemo empirijom, na temelju vlastitog iskustva i iskustva drugih, na temelju učinka, posljedica. Ispitajte bit sadržaja doživljenih vrijednosti. I u crkvenoj glazbi moramo tražiti najviše vrijednosti duhovnog života. To traženje je danas — i kod nas — puno nemira i nezadovoljstva. Mnogi još kolebaju u jasnoći definiranja vrijednosti u svom doživljavanju, rastrgani su. Pomozite im vi ideolozi crkvene glazbe, tumačeći im i praktično demonstrirajući objektivna načela liturgijske glazbe, jer ona daju smisao i vrijednost, ali ih treba shvatiti i prihvatiti doživljavajući ih, proživljavajući ih, potvrđujući ih u praksi. Ta, stoljeća su ih već

dovoljno potvrdila, mi ih trebamo prihvatiti i primijeniti. Crkveni glazbenici, ideolozi, vaša »čitava duhovna struktura treba biti stalno upravljena na stvaranje (reprodukciju) najvišeg, potpuno zadovoljavajućeg vrijednosnog doživljaja« (Spranger). Tu trebamo nastojati i u izboru skladbe, i u sviranju i u pjevanju. Za *vrijednosni stav* je za mnoge važno osvjeđenje, drugi odlučuju pod utjecajem okoline, tek rijetki imaju *jasne norme*, principe djelovanja i ljestvice vrednota prema kojima objektivno određuju vrijednosti.

Od crkvenog glazbenika se normativno mnogo zahtijeva zbog toga što je član socijalne zajednice koja se zove Crkva i što je njegov utjecaj na okupljenu zajednicu vjernika vrlo velik, jer se on može vrlo lako poigrati s duševnošću vjernika, s njihovim osjećajima. Može ih uzdići na višu estetsko-sadržajnu razinu ili spustiti do najnižeg sentimentalno-primitivnog doživljavanja, što je u potpunoj disproporciji s pravom religioznošću. Nije li glazba, a posebno liturgijska glazba, čovjeku darovana da njome prije svega povezuje, premošćuje vremenito i vječno, ljudsko i božansko, da povezuje čovjeka s Bogom, ali i da pomoću nje komunicira sa svojim bližnjim, da uoči da nije sam ni izgubljen, da živi u socijalnoj zajednici ljubavi i u ovom vremenu, koje mu je dano da ga pravilno iskoristi i primljene talente — pa i glazbene talente — stotruko umnoži?

Shvaćate li sada koliko dobra može učiniti crkveni glazbenik? No, crkveni je glazbenik, kao i svaki čovjek, slobodno biće, može djelovati i pogrešno, a obično djeluje prema vlastitim težnjama i predodžbama. I tu je područje djelovanja ideologa, koji pogrešne stavove svog kolege ili kolegice — orguljaša, dirigenta, voditelja pučkog pjevanja — ispravlja. Znam, reći ćete da su ovo lijepe riječi koje je teško realizirati, jer je mnoga ili mnogi od vas pre-rano bačen u svijet i prepušten sebi. Takvima kažem da trebaju sami u tišini primati, analizirati i zaključivati, a zatim i odrediti svoje stavove, smjer i način djelovanja prema okolini u kojoj se nalaze. Jasno, uz pomoć i savjet iskusnog, starijeg crkvenog glazbenika, s kojim biste trebali stalno komunicirati.

U susretu s ljudima trebate *otkrivati* što je u dubini svake osobe i kakva je njezina okolina, ideje koje prima, kakva je glazbena kultura. Naučite se *promatrati* i slušati. Seljak je ponekad mudriji od filozofa. Možda bi vas mogao u čemu poučiti i na području crkvene glazbe.

Kad nekome nešto tumačite, protumačite ono što je *bitno*, ne zaustavljajte se na sitnicama, jer je u ideologiji važnija dubina nego širina. Prihvatite u svom radu načelo sv. Tome: »Besplošno je uvijek isticati razlike, treba nalaziti i dodirne točke, pomirivati a ne suprotstavljati« — ako možete. Ali zato dobro upoznajite i suprotnosti. Pio XII. je prije tridesetak godina rekao da crkveni glazbenik treba upoznati uz crkvenu glazbu i ostale vrste ne-crkvene glazbe.

Poznavajući dobro i svjetovnu glazbu, pa i zabavnu, modernu shvatit ćete i moći primijeniti upozorenje Velikog Svećenika: »... treba požaliti ... da se u hramu izvode neka, makar kako sjajna djela, koja se nikako nisu smjela unositi u Crkvu, jer se ne podudaraju sa svetošću mjesta i liturgije« (Pio XI.). Recite mi, kako se moglo dogoditi da se

u Zagrebačkoj katedrali izvela »Ave Marija« iz *Gubec Bega* (9. lipnja 1977.) čiji tekst glasi: »O Bože, kojeg nema, ti uze žrtve te, al' osta i gluh i nijem za sve. I potrest će se zemlja i zavladat će muk, al' mjesto tebe pravdu nek vrši ovaj puk.« — Očito da mjerodavni nisu zainteresirani što se u hrvatskoj prvostolnici izvodi. Nemojte vi tako nehajno postupiti u svojoj crkvi.

Moram vas, kao ideologe crkvene glazbe, upozoriti na još jednu činjenicu. Reformirali smo liturgiju: tekstove i vanjsku formu, ali nismo crkvenu glazbu koja prati liturgiju ili sudjeluje u njoj. Mjerodavni na župama su ukinuli latinski jezik, staroslavenski (starohrvatski), pjevanje Vjerovanja, pjevanje ofertorija, mnogih sekvenca. Neke od ovih skladbi su bile biseri crkvene glazbe. Mnogi su ukinuli i pjevačke zborove, a uveli u liturgiju laku glazbu, zabavnu glazbu, šansone, crnačke, gitare umjesto orgulja, neki za vrijeme pričesti emitiraju skladbe sa ploča preko gramofona i pojačala itd. — te sve negativnosti vi bolje znate od mene. I to se, eto, naziva »reforma« liturgije. Ideolozi crkvene glazbe, i ovdje je vaše područje rada. Znajte, da ljudi više razmišljaju o sredstvima, a premalo ili nimalo o svrsi. Pascal je napisao vrlo dobar savjet za djelovanje ideologa na ovom području: želiš li nekom pokazati da se vara, trebaš zapaziti s koje strane on promatra stvar, jer je ona s te strane redovito istinita. Treba da mu priznaš tu istinitost, ali mu otkrij onu stranu s koje je stvar lažna. Ovo ga zadovoljava jer vidi da se nije prevario već da je samo propustio pogledati sa svih strana.

Vlč. g. Korpar, župnik u Brezovici, napisao je u jednoj svojoj knjižici aforizama: »Kada jedan stalno govori, a drugi slušaju, očito je da mnogi ne misle«. Zato ću ubrzo završiti.

Što je — prema ovome što smo do sada rekli — dužnost crkvenog glazbenika kao ideologa? Prvo da poštuje granice svojih mogućnosti usavršujući stalno svoje sposobnosti imajući pred očima princip najviše vrijednosti. Samo onaj koji se pokorava zahtjevu najviše vrijednosti posjeduje kvalitete da dobro vodi druge i da ih podloži utjecaju vlastitoga vrijednosnog smjera. Drugo, da spoji svoj realni, iskustveni i misaoni svijet u jedno; u i d e a l za koji bi crkveni glazbenik trebao živjeti: vrhunskom estetskom liturgijskom glazbom moliti, častiti, zahvaljivati Stvoritelju. Primjereno hvaliti i slaviti Boga u zajednici vjernika!

Ili, drugim riječima, dužnost crkvenog glazbenika kao ideologa jest to da se bori svim raspoloživim i dopuštenim korisnim sredstvima za provođenje u život pozitivnih normi liturgijske glazbe. A one koji ih ne poznaju da upozna s tim normama. Zato ih treba najprije sam proučiti, prihvatiti u svom životu, u djelima, i primijeniti u svojim postupcima.

I neka vam bude nagrada za svako vaše djelo to da ste ga izradili, a nagrada za napor da ste postali jači.

Eto, neka ovo predavanje bude stimulans, poticaj na dublje razmišljanje o djelovanju svakog crkvenog glazbenika kao ideologa. I na kraju možemo reći poput Angelusa Sibesiusa: »Dosta je bilo riječi. Želiš li više znati, sam moraš riječ i njeno bivstvo postati.«